

A DÉVÉNYI FAZEKAS

ELBESZÉLÉS

**IRTA
KRÚDY GYULA**

**SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA
BUDAPEST**

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest: Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2016
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-054-9 (online)
MEK-15261

TARTALOM

**Kis fazék, nagy fazék.
Két szegedi diák.
A Szent-Antal földézetén.
A dévényi várkapitányok.
A híres Búvár Kund története.
Zivatar.
Elszabadúl a Szent-Antal.
Jankó kapitány kalandjai.
A királynő cseréptála.
Jankó szakács.
Gőzhajón a Szent-Antal után.
A komáromi sánczok.
Hová lett a Szent-Antal?**

Kis fazék, nagy fazék.

Trencsényi Jankónak hívták a dévényi fazekast. Se nem Jánosnak, se nem Jancsinak, hanem Jankónak. Pedig már nem volt valami gyerekember. Bátran nevezhették volna akár János bácsinak is. A dévényi fazekas olyan jókedvű, vidám ember volt, hogy mindig mosolygásra állt a szája, mindig virágos volt a kedve. Azt szokta mondogatni:

- A jó Isten nekem nem adott gazdagságot, hanem adott többet, - a mi a világon legdrágább: meglegedett, nyugodt szívet.

Trencsényi Jankónak bizony egyebe se volt a jó szívénel. Szegény fazekas-mester volt. Ott volt a műhelye a szabad ég alatt a dévényi síkon, a hol jóféle agyagos föld vagyon. Korai tavasztól késő nyárig dolgozott ott Jankó: csinálta ezer számra a kis fazekat, nagy fazekat. Fazékra, cserépedényre mindig van szüksége az embernek. Nincs olyan fazék, a melyik örökké tartana. A legszebb cserép is eltörik egyszer. Így tehát Trencsényi Jankó nem hiába csinálta a fazekat.

Volt neki szép nagy kemenczéje, abban égette a cserepeket, miután piros meg zöld virágokat festett rájuk.

A kemenczéből aztán szép keményre égetve szedegette ki a fazekat.

Némelyik csak akkora volt, mint egy gyűszű. Aztán jöttek a kis bögrék. Egyik víznek való, a másik tejnek való.

Hát a tulipános csuprok, köcsögök mire valók?

Ha Trencsényi Jankó nem tudta volna, tudják azt a gazdasszonyok. Mézet, vaját, túrót raknak a kis csuprokba, betakarják friss szőlőlevéllel. Még a király asztalára is oda lehetne tenni.

A kemenczéből pedig egyre-másra szedegette Jankó a cserepeket.

Jöttek sorjában az öreg fazekak. Némelyik akkora volt, hogy tíz embernek is lehetne benne levest főzni. Másiknak még két füle is volt s olyan öblös volt, mintha az egész Dunát egyszerre ki lehetne vele meríteni.

Hát a szép virágos, kékre, zöldre, pirosra égetett cseréptálak, szép tányérok! Azok voltak csak az igaziak. Némelyik cseréptálnak a közepére hazafias mondatokat égetett Jankó. Például azt: Isten, áldd meg a magyart! Vagy pedig ezt: Éljen a haza! Olykor azonban versíró kedvében volt Jankó s egész kis verset fabrikált a cseréptálakra. Egyszer ezt írta:

Csinálta e tálat jó Trencsényi Jankó,
Fazekas-mester ő, nem pedig tűzoltó.

Máskor meg ezt a verset faragta:

Bors, paprika, hagyma,
Friss csiperke-gomba,
Húst adjon a birkás:
Akkor lesz jó gulyás.

Hát ilyen jókedvű ember volt Trencsényi Jankó, a dévényi fazekas.

Gyűlt a cserép kora tavasztól késő ősziig a deszkaállásba. Ebből még nem lehet megélni. El is kell adni a fazekat. Dévényben pedig nem adhatta el, ott minden ember fazekas.

Mit csinált tehát Trencsényi Jankó?

Elment a Duna partjára. A Duna ott folyik el Dévény mellett. A parton mindig talált hajós-embereket, a kik pipázva lógázták lábukat a víz fölé, várván a jó szerencsét. A hajósnak, ha nincs dolga, felkopik az álla. A hajó, a mi mozdulatlanul álldogál a part mellett, nem jövedelmez semmit a gazdájának.

Ott nézdelődött jobbra-balra Trencsényi Jankó a hajósok között. Egyszer aztán megszólított egy öreg hajóst:

- Maga az, Miska bácsi? kérdezte.

- Én vagyok, fiam. Miben sántikálsz itt a hajósok között?

- Szeretnék elutazni, - felelt Jankó.

A vén hajós megigazitotta a pipát a szájában:

- Mi sem könnyebb annál, Jankó fiam. Mindjárt jön a gőzhajó. Elvisz az téged akár a tengerig is.

Jankó megvakarta a füle tövét.

- Igen ám, de nem magam akarok utazni. Néhány fazekat is szeretnék magammal vinni Szerbiába.

- Hány fazekat?

- Húszezer egynéhányat.

A vén hajós elmosolyodott:

- Tréfás ember vagy te, Jankó! - mondta. - Hát nem tudtad mindjárt kibökní, hogy fazekat akarsz szállítani? Itt van az én hajóm, elvisz akár százezer fazekat is.

Két szegedi diák.

A mint így beszélgettek a Dunaparton, egyszerre melléjük lép két fiatal diák, meg egy szürkeszakállú úriember.

- Talán bizony maguk is fazekasok? - kérdezte a jókedvű Trencsényi Jankó.

- Nem biz' a, - felelt az egyik fiatalember. - Mi szegedi diákok vagyunk.

- Szegediek? - kiáltott fel csodálkozva a fazekas. - Hiszen az a város az országnak a másik részében van. Hogy kerültek erre a vidékre?

Az öreg úr felelt a diákok helyett:

- Ez a két fiú az unokaöcsém, Huszár Pali meg Huszár Lajos. Egyszer csak kapják magukat otthon Szegeden és elhatározzák, hogy meglátogatnak engem itt Dévényben. Pénzük persze nem volt az utazáshoz, de az nem tartotta őket vissza. Felültek az apostolok lovára, aztán illa berek, nádak erek: egyszerre itt voltak nálam...

Trencsényi Jankó összecsapta a kezét:

- Gyalog tették meg azt a rengeteg utat! No maguk igazán derék fiúk.

A két diák nevetve nézett Trencsényi Jankóra:

- Nem is volt olyan nagy dolog, - mondta Huszár Pali. - Ott volt a zsebünkben a térkép, nem tévedhettünk el. Meg aztán a bácsi megígérte, hogy eljön hozzánk Szegedre és elhozza a diákfiát is. Vártuk is a bácsit eleget. De nem jött. Akkor aztán azt gondoltuk, hogy ha ő nem jön hozzánk, elmegyünk mi hozzá. Így kerültünk mi Dévénybe.

Trencsényi Jankónak azonban nem csökkent a csodálkozása még erre se.

- Aztán hány éves maga, diák uram? - kérdezte.

Huszár Pali felelt:

- Én tizennegyedikben vagyok, az öcsém, Lajos tizenkét éves.

- Most pedig, - szólt közbe a bácsi - haza kell nekik menni Szegedre, mert iskolába kell járni. Gyalog már nem engedem őket utazni. Hadd menjenek hajón. Legalább megismerik a Duna vidékét is. Nem tudnak itt valami hajót, a melyik lefelé megy?

- Dehogyan! - kiáltott nagy vigan Trencsényi Jankó. - Itt van éppen a Miska bácsi hajója. Az én fazekaimmal megy Szerbiába, a vásárra. Akár ingyen is elviszszük ezt a két derék fiút, ugy-e, Miska bácsi?

Miska bácsi bólintott a fejével.

- No ingyen nem kívánom, - szólt a bácsi. - Csak azt szeretném, ha vigyáznának rájuk útközben.

- Mint a két szemünkre! - felelt Trencsényi Jankó.

Megegyeztek abban, hogy harmadnap indulnak.

Két nap beletelik, míg Trencsényi Jankó berakodik a hajóba cserepeivel. A cserép kényes portéka. Szalma közé kell dugni, hogy össze ne törjön az utazásban.

A Miska bácsi hajóját úgy hívták, hogy: Szent Antal.

A Szent-Antal nem volt valami gőzhajó. Nagynak elég nagy volt, kényelmes is. De a víz sodrán kívül egyéb nem hajtotta. Óriási kormányrúd volt a hajó hátulján. A kormányosnak csupán csak arra volt gondja, hogy a hajót a folyam közepén tartsa mindig. Úszott aztán a Szent-Antal magától.

A Szent-Antal földézetén.

Nincs kellemesebb dolog, mint hajón utazni. A kocsi, szekér összerázza az embert, a vonat gyors száguldásában, mint tűnő álmoképek suhannak el mellettünk a legszebb tájak, a hajó ellenben, bármily gyorsan haladjon is, nem ráz, hanem csak ringat szelíden, a partokról pedig a zöld tájak mosolyogva köszöntik az utast.

A szegedi diákok addig kérték Ambrus bácsit, a míg elhatározta, hogy elkiséri a fiúkat Szegedre és tölt náluk néhány napot.

Ragyogó augusztusi reggel volt, a mikor a diákok felpakolva megérkeztek a Dunapartra.

Trencsényi Jankó éppen az utolsó fazekat helyezte el a hajó mélyében és mikor a fiúkat meglátta, örömeiben csaknem elejtette.

Miska bácsi is ott volt már és rongyos katonasapkáját megemelte. Most sokkal barátságosabb volt, mint a minapában. Megmutatta a fiúknak a Szent-Antalt apróra.

- Ez bizony nem olyan kényelmes hajó, mint a gőzhajó, nem is olyan gyors, de azért jó, becsületes hajó. Ha azt mondják neki, hogy eredj Budapestre, vagy eredj Szerbiába, akár meg sem áll odáig.

Miska bácsi így megdicsérvén hajóját, újra szótlanul tovább pipázott.

Trencsényi Jankó is ott sürgölődött-forgolódott a diákok körül.

- Nem fogják megbánni, diák uraim, - mondta ragyogó arczczal, - hogy Trencsényi Jankóval együtt hajókéznek. Trencsényi Jankó tud annyi mesét, annyi játékot, hogy egy perczig se fognak unatkozni.

S hogy kimutassa bőkezűségét, mindjárt két gyönyörű kis bögrével ajándékozta meg a fiúkat. Az egyik bögre pirosra volt égetve, a másik fehérre. A harmadik bögrét a bácsinak ajánlotta fel, az zöld volt.

Nemsokára elmozdult a partról a Szent-Antal.

A kormányos-legény úgy igazgatta a kormányoslapátot, hogy a hajó egyenesen a Duna közepére úszott.

A dévényi várkapitányok.

Nagy, meredek hegyek emelkednek itt a Duna két partján.

A bácsi megmagyarázta a fiúknak, hogy a Dunának ezt a részét a *Magyar Kaprinak* hívják. Itt kezdődik a magyar Duna. A Duna felett egy meredek hegyen régi vár szürke romjai láthatók. Egy torony még daczol az idővel és épen, mereven áll a hegytetőn.

- Pedig csaknem ezeréves vár ez, fiúk, - szólt a bácsi. - A híres dévényi várnak a romjai ezek. A várnak keletkezése egybe esik a honfoglalás idejével. Itt állt a vár a magyar haza határán és zivataros századokon át vitézül megállta helyét. Védte a Dunát és bizony nem jöhetett be ellenség a folyamon a nélkül, hogy a dévényi várkapitány meg ne ritkította volna az ellenség sorait. A dévényi vár egyszer az egész török hadsereget feltartóztatta, a midőn a szultán Bécs városának ostromlására indult. Hiába volt a rengeteg török hadseregnek minden erőlködése. Az ősmagyar vár rendületlenül, mint a szikla, melyre építették, állott ellen az óriási hadseregnek. Hiába küldte rohamra a szultán legvitézebb janicsárjait. A janicsárok a szájukba vették meztelen görbe kardjukat, a két kezükkel pedig kapaszkodtak kötelen, lajtorján fel a várba. De egy se ért fel a várba. Ott halt hősi halált a török hadsereg színe-virága a dévényi sáncok között. A török császár megfordult seregével és hazament országába. Így mentette meg Dévény vára Bécs városát. Nem ragyogott fényesebben csillag az égen, mint a magyar vitézség csillaga.

Trencsényi Jankó is ott hallgatta Ambrus bácsi beszédét a fiúk háta mögött. Egyszerre csak megszólalt:

- Hát azt hallották-e, diák uraim, hogy volt ebben a várban egy híres mély kút? Olyan mély volt a kút, hogy a hegytetőről a Duna fenekéig ért. Így aztán mindig volt vizük a vár katonáinak, mert a Dunát még a legerősebb ellenség se zárhatta el.

Ambrus bácsi helyeslőleg bólintgatott.

- Igaza van Jankó mesternek. Olyan mély volt ez a kút, hogy tiz esztendeig ásták a sziklában. Mikor Napoleon francia császár erre járt a hadseregével, megharagudott a dévényi várkapitányra. Zsákszámra ásatta a puskaport a vár alá és egy szép napon levegőbe röpítette a várat. Összedőlt ott minden, kő-kövnön nem maradt. A híres kút is beomlott. Azóta nem jut eszébe senkinek, hogy felépítse a romokat, a melyek elmélázva nézegetik magukat a magas hegytetőről a szőke Dunában.

A Szent-Antal a bácsi beszéde alatt bezzeg nem tátotta úgy a száját, mint Trencsényi Jankó, hanem haladt szorgalmasan előre a folyamon.

Jankó csóválta a fejét, aztán így szólt:

- Ma-holnap ötven éves leszek, de még mindig nem tudtam, hogy olyan nevezetes hely az én kis szülővároskám. A mai fazekasokon nem látszik meg, hogy olyan nevezetes ősapáik voltak.

- Nem is a dévényiekből tellett ki a várvédő katonaság, - mondá Ambrus bácsi. - Míg fenn dörögtek a csatakigyók, a dévényiek a vár alatt békésen folytatták ősi mesterségüket, a fazekasságot. Ha nagy volt a csetepaté, elszaladtak, mert azt tartották, az ő fejük is olyan, mint a cserép: könnyen összetörik.

Trencsényi Jankó nevetett.

- Lám, lám, mondta, a fazekasok most is ilyenek. A vásárokon a legbékeszeretőbb emberek közé telepednek, mert jól tudják, hogy ha valami háború támad, leghamarább ők adják meg az árát. Összetörik az edényeiket.

A fiúk nevettek a bölcs Trencsényi Jankó beszédén, nevetett Ambrus bácsi is, csak Miska bácsi nem nevetett.

Ő egy árbocznak támasztva hátát, komoran szemlélte az eget. Csóváltgatta a fejét és magában mormogott.

- Valami baj van, Miska bácsi? - kérdezte a jókedvű fazekas.

A vén hajós nem felelt mindjárt. Mereven nézett a szemhatár felé, aztán meg a szőke vizet nézte.

- Valami nagy zivatar készül, - mondta Miska bácsi.

A fazekas nevetett.

- Ugyan ne mondjon ilyent, Miska bácsi. Gyöngy idő van. Ragyog az égboltozat, mintha üvegből volna. Egy csepp felhőt sem látok rajta.

- Nono, - mormogta Miska bácsi és többet nem szólt.

A partokról zöld hegyek integettek és a lombos fák között kis faluk tornyai fehérlettek. A faluk körül mindenütt halászbárkák úszkáltak a vizen.

- Sok a hal a Dunában? - kérdezte Huszár Pali.

- Nem sokkal kevesebb, mint a Tiszában, - felelt a bácsi. - De azok a halászok nem csupán halat halásznak.

- Hát?

- Emberi holttesteket is. Ide közel van Bécs város. Nagyvárosban sok ember hal bele a Dunába. Némelyik magától ugrik bele, a másik meg véletlenül fullad a vízbe. A vízbefulladtaknak a rokonai rendszeren valami jutalmat tűznek ki annak a hajósnak, a ki rokonuk holttestét megtalálja. Azért halásznak ezek a halászok, nem csupán csak halra.

A fiúk most már nem nézték többé oly nagy örömmel a partok körül úszkáló fekete halászbárkákat. Megannyi úszó koporsóhoz hasonlítottak a bárkák, a melyek leskelődnek a Duna árjával lefelé úszó emberi holttestekre.

E közben egy szürke kis fellegecske jelent meg a ragyogó ég peremén.

Olyan kis ártatlan nyári felhőcskének látszott a milyen néha százsámra borítja az égboltozatot, de a nap azért ragyogva süt a földre. Nem is vette észre senki más a felhőt, mint Miska bácsi, a vén hajós. Azt dörmögte a pipájának:

- No nem megmondtam!

Hogy a pipa mit felelt erre, azt már senki se hallotta.

A híres Búvár Kund története.

A fiúk, meg Ambrus bácsi a hajó közepén hűsöltek egy kiterített ponyva alatt, mert rekkenő hőség volt. A hátuk mögött ott settenkedett Trencsényi Jankó és ha szerét tehetette, hát beleszólt a beszélgetésükbe.

- Ne gondolják ám, diák uraim, - mondta egyszer, - hogy én aféle tanulatlan, faragatlan fazekas vagyok. Sok földet bejártam én, meg ha szerét tehettem, hát elolvastam a kezem ügyébe akadó könyveket. Mindig csak azt sajnáltam, hogy csak télen olvasgathattam. Nyáron elfoglal a munka reggeltől napestig. De azért van annyi tudományom, mint egy kispapnak.

Ambrus bácsi hamisan hunyorított a szemével a fiúk felé.

- Hát ha olyan nagy tanultságú férfiú maga, Trencsényi uram, mondja meg nekem, hogy mennyi 11-nek a fele?

A fazekas az ujján számolgatott:

- Mi se könnyebb annál. Öt és fél.

- Nem biz' a, - nevetett Ambrus bácsi - hanem 1.

A fazekas nagyot kacagott.

- Igaz biz' a. Mert két 1-ből áll a 11. A fele tehát 1.

- Hát Búvár Kundról hallott-e már valamit, Trencsényi mester? - firtatta tovább a bácsi.

- Erre a vidékre való ember? kérde a fazekas.

- Erre a vidékre való.

Jankó gazda felhúzta a szemöldökét.

- Nem lehet az, tekintetes uram. Ezen a vidéken én minden embert gyerekkorától ismerek. Vannak ezek a vidéken Kovács Jánosok, Dunai Mihályok, Morvai Pálok elegen, de Búvár Kund nevű nincs egy se.

- Hisz' nem is a mostani világban élt az a nevezetes Kund vitéz, a kit azért hívták Búvárnak, mert már gyermekkorában úgy tudott a víz alatt úszni, mint a hal. A király is meghallotta Kundnak ezt a nevezetes tulajdonságát. Odaüzent az apjához, a ki egyszerű hajósemer volt a Duna mellett, hogy adná neki a fiát. Ő majd felneveli. A szegény hajós megörült ennek, vitte a fiát egyenesen Budára a királyhoz.

- Hát te vagy az a nevezetes ember, a ki fürgébben úszol, mint a csík és levegő nélkül el tudsz lenni a víz alatt? kérdezte a király Kundtól.

- Én vagyok, felséges uram.

- Hátha azt mondom, hogy nem hiszem el? Be tudod-e bizonyítani? kérdezősködött tovább a király.

- Mindjárt bebizonyítom, felséges uram. Menjünk le innen a palotából a Duna partjára. Parancsolja meg felséged, hogy a legjobb csónakosok üljenek ladikba. Ha a csónakosok érnek át hamarabb a tulsó partra, mint én a víz alatt, nem vagyok akkor Kund.

A királynak tetszett a fiú beszéde. Meg aztán volt a királynak akkoriban egy pár evezőslegénye, a kik az ő csónakját szokták hajtani, ha kedve kerekedett egy kis dunai kirándulásra. Úgy repült akkor a csónak a vizen, mint a madár a levegőben. Ezeket az evezőket küldte versenyezni Kunddal.

Kund nem sokáig gondolkozott. Fejtetőre ugrott a Dunába a partról a király előtt. A csónakosok se voltak röstök. Eltaszították a parttól a csónakot. Megkezdődött a verseny a víz alatt és a víz felett.

Kund eltűnt a habokban, a csónak pedig repült a vízen, mint a kilőtt nyíl. Feszült az evező a király legényeinek a kezében.

Egyszerre csak azt látják, hogy a túlsó, pesti partról integet Kund a zászlóval, a mi a fővénybe volt tűzve. A csónakosok még valahol a Duna közepén jártak.

Kund újra a habokba vetette magát és mire a csónak a túlsó partot érte, Kund már vissza is volt a folyamon.

Akkoriban azt mesélték az udvari emberek, hogy a víz alatt egy nagy hal vitte át és hozta vissza a hátán Kundot a Dunán.

A király persze nem hitt ennek a mesének. Mindjárt udvari vitézévé ütötte Kundot és bizony nem is bánta meg a király, hogy magához vette.

Történt ugyanis nemsokára, hogy Frigyes, a német császár megharagudott a magyar királyra. Már régen fájt a foga Magyarországra, a melyet tejjel-mézzel folyó gazdag országnak írtak le hírnökei. Gondolta magában a németek császára, hogy ő bizony elveszi ezt az országot a magyar királytól.

De nem ment az olyan könnyen. A magyar vitézségnek már akkor se volt párja a világon. A császár jól tudta, hogy a hogy előkapják katonáit a magyarok, úgy megverik őket, mint a két-fenekű dobot.

Azt a ravasz tervet eszelte ki, hogy hajóhadat küld a Dunán Magyarország ellen. A magyaroknak nem volt hajóhaduk, ők mindig csak a sík földön háborúztak. Könnyűnek látszott tehát a Dunáról megtámadni a magyarságot.

Titkon rengeteg nagy gályákat épített a német császár. A gályákat megrakta fegyveres katonákkal. Aztán megparancsolta a katonáknak, hogy addig vissza ne térjenek, a míg meg nem hódították Magyarországot.

Egyszer csak hírül vitték a királynak:

- Uram király, itt van az ellenség a nyakunkon, még csak ki sem verhetjük őt az országból, mert a legvitézebb huszár se tud harcolni a Duna közepén.

Megijedt a király és véle az egész ország.

Felfohász kodott a király:

- Most már csak csuda segít rajtunk...

- Vagy Kund vitéz! - mondta Kund vitéz a király elébe lépve. - Elmegyek én, uram, egymagam és megsemmisítem az egész hajóhadat.

A király boszúsan fordult el a vitéztől.

- Menj utadra. Ne haragíts.

Kund vitéz el is indult egymaga az egész hajóhad ellen. Nem vitt magával egyebet, mint egy jó, éles fúrót.

Pozsony tájékán horgonyoztak akkor a német hajók. Vigadtak a katonák, azt hitték, hogy kardcsapás nélkül meghódították az országot.

A vigalom napjára zivataros őszi éjszaka következett. Szakadt a zápor és dörgött, villámlott szakadatlan. Még az örök is behúzódta a hajó belsejébe. Nekik se volt kedvük ázni-fázni, künn a zivataros éjben.

Kund vitéz pedig a víz alatt odaúszott a gályákhoz és mindegyiknek három-négy lyukat fúrt a fenekébe. Aztán kiúszott a partra. A többit már elvégezte a Duna.

A fúrott lyukakon betódult a víz a hajókba. Mire a katonák észrevették magukat, már tele volt a hajó vízzel és süllyedt lefelé.

A süllyedő hajónak az a tulajdonsága van, hogy nem áll meg egy helyben, hanem mint az ördög motollája, örült sebességgel forog önmaga körül.

Ott süllyedtek el sorban egymásután a büszke gályák a Duna közepén. Nem menekült meg egyetlen egy se. Elnyelte valamennyit katonástúl együtt a folyam.

Búvár Kund aztán hírül vitte Budára a királynak:

- Nincs már ellenség, uram király. Megtisztult a Duna az ellenségtől....

Ez Búvár Kundnak a története.

Zivatar.

- Itt a zivatar! - kiáltotta egyszerre harsány hangon Miska bácsi.

Talpra ugrottak valamennyien.

Trencsényi Jankó még azt is elfelejtette, a mi már a nyelvén volt, hogy: bár az Isten adna a magyaroknak sok olyan derék Búvár Kundot, a kik egyéb hiányában a tót fazekasok hajóit sülyesztenék a víz alá, mert akkor jobb dolga volna a magyar fazekasnak...

Egyszerre itt volt a zivatar.

A kifeszített ponyva alatt észre sem vették, hogy az a kis felhő ott a szemhatár szélén roppant nagy gyorsasággal megnőtt. És az ég egyik aljától a másik aljáig betakart mindent. Mintha fekete bakacsinnal húzta volna be az égboltozatot valami láthatatlan kéz. Elsötétedett az egész táj.

- No szépen vagyunk, - siránkozott Trencsényi Jankó, - még egy csuprocskát sem adhattam el a fazekaimból, máris összetörnek valamennyi. A vihar most elkezd majd tánczoltatni a hajót. A fazekak egymáshoz verődnek és összetörnek szegénykéik. Aztán léket kap a hajó és valamennyien a Duna kellős közepébe esünk bele a német katonákhoz.

Igy siránkozott a jókedvű Trencsényi Jankó, de még a panaszában is annyi jó kedv és vidámság volt, hogy mosoly nélkül nem lehetett hallgatni.

Trencsényi Jankó pedig igazat beszélt. A Szent-Antal, a melyik eddig símán, rengve-ringatózva úszott lefelé a folyamon, egyszerre elkezdett tánczolni a habokon.

Hiába kiáltott a fazekas:

- Megbolondultál, te vén hajó! Gondold meg, hogy vén csontjaid már nem bírják az ilyen fiataloknak való ugránczást.

A vén hajó recsegett minden ízében.

Egyszerre vad szélroham nyargalt végig a Dunán és a Szent-Antal egyszerre féloldalra fordult.

- Nem megmondtam, hogy elsülyedünk, - kiáltozott a fazekas.

Miska bácsi, a ki eddig szótlanul szívta pipáját az árbocz mellett, mérgesen rárivalt Trencsényi Jankóra:

- Nem sülyedünk el! Nem olyan fából van az én hajóm csinálva, a melyik elsülyed. Most pedig menjenek be abba a kis házikóba, mert ha nem mennek maguktól, bekergeti a zivatar...

Újabb szélroham nyargalt végig a tánczoló hullámokon. A hajó olyant recscent, mintha a húszezer cserép mind összetörött volna a belsejében.

Trencsényi Jankó nem is bírta ki sokáig a fedélzeten. Kezét tördelve mászott le a hajó belsejébe vezető létrán kedves cserepeihez.

- Ha ti meghaltok, haljak meg legalább együtt veletek én is, - mondta, de egyszerre felderült az arcza, a mikor látta, hogy a fazekaknak szalmaágyukban nem történt még eddig semmi bajuk. Mosolygó arczczal kiáltott a födélzetre:

- Miska bácsi, hallja, aztán, ha elsülyed a hajó, hát ne búsúljon. Beleülünk egy-egy nagy fazékba, aztán úgy utazunk tovább.

Miska bácsinak eszeágában sem volt a búsulás. Régi hajós volt ő, látott már különb vihart is. Ki is lyukadt már a hajója nem egyszer. Akkor sem esett kétségbe. Szépen megfoltozta a hajóját és tovább hajókázott.

Most is odaállott a kormányrúd mellé és csak arra vigyázott, hogy valamelyik part felé ne sodorja a szél a hajóját.

Elszabadúl a Szent-Antal.

Megeredt a záporosó. Ugy szakadt a Dunába a víz, hogy felkavarta fenekestől a folyót. A piszkos barna hullámok zúgva csapkodták a hajó oldalát és a vihar orkánná növekedett.

A fődélzeten levő kis házikó zsindeyes fedelét ugyancsak csapkodta az eső és a szél. A fiúk a gömbölyű kis ablakon át látták, hogy egyszerre megtisztult a Duna háta a hajóktól, bárkáktól. Csak a Szent-Antal küzködött egyedül a tajtékzó habokkal.

Az eső fátyolán át egy nagy parti város körvonalai bontakoztak ki.

- Az ott Pozsony volna, - mondta Ambrus bácsi, - de ha nem csillapodik a vihar, bizony nem érünk ma oda.

A hajó fődélzete tele volt vízzel, Miska bácsi nagy czupogó csizmában járt a vízben és deres szakállát lengette a szél.

Most már nem birt a hajójával. Hiába kormányozta a part felé, a hajó arra ment, a merre az orkán akarta, nyílegyenesen a folyam közepén.

A két diák szorongva nézett ki az elsötétült zivataros tájra.

- Itt még csak hagyján az ilyen vihar, - vigasztalta a fiúkat Ambrus bácsi. - De ha a tengeren éri a hajót az ilyen nagy vihar, mikor emeletesház magasságú hullámok csapkodnak és közel-távol nem látszik partvidék, mindenütt csak a zivataros tenger, akkor van csak nemulass! A tengerészek bátor legények, nem ijednek meg egykönnyen. De azért alig van tengerész, a ki otthon, szárazföldön, ágyban halna meg. A katonának is legszebb a csatateri halál. A tengerészek a tenger a csatateré, ott csatáznak folyton az elemekkel, széllel, viharral, mennydörgéssel. A legtöbb tengerész ott vész el a tengeren. Az ilyen édesvízi hajósok, mint a dunai, tiszai, meg a balatoni hajósok, nem forognak veszedelemben. Akármilyen nagyon fúj a szél, ők nyugodtan pipázhatnak.

Ebben a pillanatban nagyot recscsent a hajó. Féloldalára dőlt és nem ment tovább.

- Mi baj van? - kérdezte Ambrus bácsi. A vén hajós fejcsóválva közeledett:

- No még ilyen se történt velem. Valami homokzátonyra futott a hajóm. Innen most már csak úgy mozdulunk el, ha a gőzhajó kihúz.

- Hát addig mit csinálunk?

- Várunk, - felelt egyszerűen Miska bácsi. - Vagy ha nem akarnak várni, csónakon elviszem Pozsonyba, ott rövidebb az idő, mint itt a hajón.

- Az lesz a legjobb, - mondá Ambrus bácsi.

A Szent-Antal oldalán lógott egy elég terjedelmes csónak.

- Hát melyikötök jön velem Pozsonyba? - kérdezte Miska bácsi a fiúktól.

Huszár Lajos savanyúan nézett a tánczó Dunára.

- Felborúl ám ez a könnyű csónak, - mondta.

- Hát akkor te maradj a hajón, öcskös. Pali jön velem - szólt a bácsi.

Miska bácsi csakhamar vízre bocsátotta a csónakot. Huszár Pali jól betakarózott pokróczba, hogy át ne ázzon a szakadó esőben, azután ellődült a csónak a Szent-Antal mellől.

Hányták a habok a kis csónakot, Miska bácsi keményen evezett, egyszer egy óriási szélroham majd felfordította őket... Ez a nagy szélroham megmozdította az elhagyott hajót is. A hajó lesiklott a homokzátonyról, aztán úszott tovább a zivatarban a folyam közepén. A szél ragadta magával a hajót és Miska bácsi kétségbeesetten nézte a csónakról eltűnő hajóját.

Ebben a pillanatban kétségbeesett kiáltás hallatszott a hajóról.

Trencsényi Jankó, a fazekas állott a fedélzeten és mind a két karjával integetett a csónak felé. Mellette állott Huszár Lajos és integetett ő is... A következő pillanatban eltűntek a szakadó záporban. A Szent-Antal kormányos nélkül repült a Dunán egy fazekasra, meg egy gyermekre bízva.

Ambrus bácsi az ijedségtől alig tudott magához térni.

- Uristen! - rebegte, - mi lesz most azzal a szerencsétlen gyermekkel?!

Miska bácsi megnyugtatta:

- Semmi. Majd kikötnek valahol, aztán megvárnak minket.

- Hátha elsülyed addig a hajó?

- Az nem sülyed el, - mondá keményen Miska bácsi és gyorsan evezett a pozsonyi partok felé.

- Fogadni mernék, hogy holnap ott találjuk a Szent-Antalt a komáromi kikötőben.

De Ambrus bácsi nagyon aggódott és mikor nagy nehezen partot ért a csónak a zúgó Dunán, keserű szemrehányást tett magának, hogy Lajost egyedül hagyta a hajón.

Jankó kapitány kalandjai.

Huszár Lajos volt az, a ki hamarabb magához tért az ijedtségéből:

- No Jankó bácsi, minket ugyan itt hagytak, mint Szent Pál az oláhokat.

Trencsényi Jankó csóválta a fejét:

- Sajnálom szegény Miska bácsit... Hogy búsúlhat most a hajója után! Igaz, hogy én magam is eltalálok Szerbiába, mert nem kell másfelé menni csak arra, a merre a Duna folyik, - de azért mégis sajnálom Miska bácsit.

- Hát most mit csinálunk? - kérdezte Huszár Lajos.

A dévényi fazekas nyugodtan ezt mondta:

- Mit csinálhatnánk egyebet, mint hogy Szerbiába megyünk eladni a fazekakat? Maga majd segít nekem diák uram a vásárnál.

- De nem lehet ám! - kiáltotta Lajos. - Nekem Szegedre kell menni és iskolába járni.

Trencsényi Jankó a Lajos vállára tette a kezét:

- Hallgasson rám, diák uram; nem ér az a sok tanulás semmit. Nekem úgy sincs senkim. Maradjon nálam, tanulja meg a fazekasságot, együtt fogunk járni a vásárookra.

- Ugyan ne bolondozzon, Jankó bácsi.

- Nem bolondozok én, - folytató a fazekas. - Én nagyon megszerettem magát, diák uram, azért adom ezt a jó tanácsot.

Lajos nevetett:

- Már én inkább csak diák vagyok, mint fazekasinas.

Trencsényi Jankót elbúsította, hogy Lajos nem hallgatott rá.

- Hát legalább abba egyezzen bele, diák uram, hogy én legyek a hajóskapitány. Még úgy se voltam soha hajóskapitány. Este kiakasztjuk a nagy lámpát a hajóra, aztán én vigyázni fogok a kormányrúdnál.

Ebbe belegyezett Lajos és megígérte Jankónak, hogy ezentúl Jankó kapitánynak fogja hívni.

A zivatar, a milyen gyorsan támadott, oly gyorsan múlt el. Kitisztult az ég, de a part mentén földön fekvő lombos nagy fák látszottak, a melyeket gyökerestől csavart ki a vihar. Azonkívül mindenféle gerendát s egyéb roncsot sodort magával a Duna.

Jankó kapitány a kormányrúd mellé állott és tenyerét szeme elé emelve, vizsgálódva nézett szét a nagy Dunán.

- Már sokszor megjártam ezt az utat, de Pozsony városát még eddig mindig itt találtam a balparton, - mondta. - Csak nem seperte el a vihar?

Lajos aztán megmagyarázta, hogy Pozsony városát már rég elhagyták, még a zivatarban.

- Kár, - mondta János kapitány. - Pozsonyban szívesen kikötöttem volna, ott mindig el lehet adni néhány cserepet. A pozsonyiak azóta mindig cserépedényben főznek, a mióta Mária Terézia királynő náluk volt.

- Hogy volt az, Jankó kapitány?

A királynő cseréptála.

Jankó kapitány leült és keresztbe tette a lábát. Nagyot fohászzkodott.

- Én ezt a történetet gyerekkoromban a nagyapámtól hallottam, a nagyapjától hallotta ő is, a ki granatéros volt Mária Terézia királynő hadseregében. Híres szép királynő volt Mária Terézia, olyan szép királynő még nem is volt a világon. De hát mégis csak gyöngé nő volt. Alighogy megkoronázták, azt gondolta magában a poroszok császára, hogy ő bizony elvesz a királynőtől egy-két tartományt. Mindjárt háborúba is keveredett és akkora sereggel jött a királynő ellen, a milyen nagy sereget csak össze tudott toborozni. A királynő is lóra ültette a huszárait és azt mondta nekik: menjetek, huszárok, a porosz császár ellen és verjétek ki országunkból.

Elmentek a huszárok, de csak hírmondójuk jött vissza. A porosz császár levágta egytől-egyig a huszárokat. Hej, sírt a királynő éjjel-nappal. Siratta derék jó katonáit, siratta elveszett országát. Mikor már majdnem kisírta mind a két szemét bánatában, azt mondja neki a tanácsadója:

- Miért búsul, felséges királyné, mikor még nincs elvesztve semmi?

- Dehogyan nincs, dehogyan nincs, - sóhajtott a királynő. - Derék katonáim elvesztek, elveszett tartományom. Itt van a porosz király a nyakamon, ma-holnap fogságba vet engem is.

Azt mondta ekkor a tanácsadó:

- Él egy nemzet a Duna mellett, a melyiknek minden fia lótermett, vitéz katona. Az a nemzet a magyar nemzet. Felséges királynő, fordúljon segítségért a magyar nemzethez. Majd megvédik a magyarok. Kiverik azok a porosz császárt az elfoglalt tartományból.

Hallgatott a királynő a tanácsra. Addig még nem nagyon ismerte a magyarokat, pedig királynőjük volt. Csakhogy a királynő Bécsben lakott, távol a magyaroktól.

Mindjárt elküldte hírnökeit a magyarok közé. A hírnökök összehívták a magyarok főembereit Pozsonyba.

Össze is gyülekeztek a magyarok az ország minden tájékáról. A királynő pedig ölébe vette a kis fiát, a trónörökösöt és felült egy aranyos hajóra, a mely Bécs városából Pozsonyba vitte őt.

Az összegyülekezett magyarok nagy örömmel fogadták királynőjüket.

A királynő pedig ölébe vette a kis fiát és elpanaszolta a magyaroknak az ő nagy baját. Könyek csillogtak a királynő szemében és sírt a kis trónörökös is az anyja ölében, mintha ő is megértette volna azt a nagy veszedelmet, a mi az országot fenyegeti.

A magyarok nem sokáig gondolkoztak. Mindjárt elhatározták, hogy segíteni fognak királynőjükön.

Ekkor már Lajos is közbe szólt:

- Én is tanultam a történelemben, hogy a Pozsonyban összegyülekezett magyarok szívvel-lélekkel azt kiáltották: *Életünket és vérünket a királynőért!*

Jankó kapitány tovább folytatta:

- Lóra ültek a magyarok és kiverték az ellenséget az elfoglalt tartományból. Az én dédapám is ott harcolt, hozott is haza a tarsolyában a háborúból egy gyermekfej nagyságú ágyúgolyóbist. Azt mesélte a golyóbisról, hogy az egyenesen a fejének repült. Gyorsan lekapta tehát nagy gránátos csákóját és elfogta vele a golyóbist, mint egy lepkét. Ilyen nevezetes legény volt az én dédapám.

- De hát a nevezetes cseréptálról nem mondott még eddig semmit, Jankó kapitány! - szólt Huszár Lajos.

- Igaz biz' a, majd elfeledtem a sok beszélgetésben, - kiáltott fel Trencsényi Jankó. - Hát a királynő, mikor Pozsonyban volt, ebédre hívta magához a magyarok főembereit. Megkérdezte előbb egy híres nagyehető vendégétől, hogy mit szeretne legjobban ebédre? Hívták pedig ezt a vendéget Druskóczy uramnak. Druskóczy uram gondolkozott, ugyan micsoda finom pecsenyét szeretne enni a királynő asztalánál?

- Azért kérdem, Druskóczy uram, - szólt a királynő, - mert magam fogom megfőzni az ebédet. Otthon hagytam az udvari szakácsomat.

Druskóczy uramnak még erre az a kevés esze is elszállt, a mi volt. Hogyne szállt volna el, mikor a királynő az ő felséges fehér kezével fogja megfőzni a délebédet! Nem volt ilyesmihez szokva Druskóczy uram, de még más se nagyon. Druskóczy uramnak előre csurgott a nyála és izzadt az üstöke a nagy gondolkozásban. Sehogy se akart az eszébe jutni semmiféle finom pecsenye.

A királynő sürgetésére végre bevallotta, hogy ő a gulyáshúst szereti legjobban.

- Akkor gulyást főzök ebédre! - mondta a királynő.

Mivel pedig a gulyáshús csak akkor jó, ha cserépedényben főzik, szalajtotta a királynő a szolgálóleányait, hogy keressenek neki a városban akkora cserépedényt, a milyenben száz vendégnek lehet gulyást főzni. Mert épen százan voltak a vendégek.

Bejárták a szolgálók az egész várost, nem találtak sehol se olyan nagy fazekat. Volt kisebb-nagyobb elég, de épen akkora nem volt. Azt mondta a királynő:

- Nosza, fussatok Dévénybe a fazekasokhoz! Azoknak bizonyosan lesz akkora cserepük.

Hát volt is a dévényi fazekasoknak cserepük. Meg is főzte a királynő a gulyást, a vendégek még az ujjukat is megszópták utána. Druskóczy uram pedig még az unokáinak is elmesélte, hogy főzött neki gulyást a királynő.

Jankó szakács.

- Hanem talán elég is volt a sok hiábavaló beszédből, - szólt végül Trencsényi Jankó, - megéheztem. Éhesen pedig nem jó utazni.

Lajos is megéhezett, mert kora reggel óta nem evett, az idő pedig már alkonyatra hajlott.

Volt a hajón egy kis tűzhely. Trencsényi Jankó nekigyürkőzött, hogy majd főz ő olyan vacsorát, a milyent még nem evett Lajos.

Tüzet rakott hamarosan.

Lobogott már a tűz a kis tűzhelyen, de nem volt ám mit megfőzni.

Azon is segített Jankó.

Ott volt egy háló a hajó fedélzetén. A vízbe bocsátotta a hálót a Lajos segítségével.

- Majd lesz mindjárt vacsora, - mondta.

Igaza volt Trencsényi Jankónak. Mert mikor egy jó negyedóra múlva felhúzták a hálót, csak úgy ficzkándozott benne a sok hal.

- Halászlét fogok főzni, - kiáltotta örvendezve Jankó, mikor a sok halat megpillantotta.

Most már az volt a mesterség, kiválogatni a halakat, a melyek alkalmasak voltak a halászléhez. Jankó ehhez is értett. A halakat különválasztotta. A melyik nem volt alkalmas, azt visszaeresztette a Dunába. Hej, hogy ugrottak az elbocsátott halak!

Mire a halászlé megfőtt, akkorára leszállt az alkonyat a Dunára. Kékes homályba burkolózott a partvidék, a víz pedig csillogott az alkonyat pirosas fényében.

Jankó egy nagy lámpást akasztott a hajó orrára.

- Nehogy beleütközzünk valami szembejövő hajóba, - mondta és tovább sürgött-forgott a tűz körül.

Lajos ellenben elszomorodva hajtotta le a fejét a kormányrúdra. Vajjon hol járnak Pali és Ambrus bácsi? Fognak-e valaha egymással találkozni? Csaknem sírva fakadt szomorúságában, mikor a Jankó vidám hangját hallotta:

- Alkapitány úr, jöjjön vacsorázni!

A Szent-Antal csendesen úszott a Duna közepén az alkonyatban és a távoli partról bús énekszó hallatszott a hajóra.

- Alkapitány úr, úgy-e jó vacsorát főztem? - kérdezte Jankó.

Lajos nem is tudott felelni. Szomorúságában kicsordult a könny a szeméből.

Gőzhajón a Szent-Antal után.

A mikor partra ért a csónak a zúgó Dunáról, Ambrus bácsi mindjárt utána nézett, hogyan érhetnék utól az elszabadult Szent-Antalt, a hol az ő kis öcscse van. A kikötőben fölvilágosították, hogy nemsokára ide érkezik a bécsi gőzhajó, a melyik Budapestre megy. Azon a gőzhajón hamarosan utóléri a lassú járású teherhajót.

Ambrus bácsi megnyugodott erre a felvilágosításra.

- Még este előtt utolérjük őket! - mondta Miska bácsi.

Az eső, szél megszűnt, kiderült az idő és a gőzhajóállomásról gyönyörűen látszottak a Pozsonyt környékező hegyek.

Pozsony városa ott terült el a Dunaparton, ragyogó tágas utcáival és emeletes palotáival.

- Szép város ez a Pozsony, - mondta Ambrus bácsi, - csak az a kár, hogy nem magyar város. A lakosoknak a legnagyobb része németül beszél és németül gondolkodik. Közel van Bécshez, az osztrák fővároshoz, Onnan szivárog ide a németiség. Tiszta időben akármelyik hegyről megláthatni innen a bécsi Szent-István tornyot.

Pedig nevezetes szerepe volt ennek a városnak a magyar történelemben. Hajdanában itt koronázták meg a magyar királyokat és itt tartották az országgyűléseket is.

- Hát az a vár ott a hegyen, miről nevezetes? - kérdezte Huszár Pali.

- A pozsonyi várnak most már nincs semmi jelentősége. Ellenség soha sem vette be, mert bevehetetlen erősség volt. Hanem egyszer kigyulladt belülről a vár és leégett. Azóta nem építették fel.

A Dunáról ebben a perczen kürtszó hallatszott. Közeledett a gőzhajó, sűrű füstfelhőt okádva kéményéből.

A gőzhajó kikötött az állomáson és felszedte az utasokat, a kik ott várakoztak.

Tele volt a hajó fődélzete utassal. A gőzhajónak három osztálya volt, mind a három osztály tele volt.

Az első és második osztályon csupa finom úri nép üldögélt, de a harmadik osztályon csupa szegény ember utazott. Ott utaztak a csirkés kofák nagy kosaraikkal, a gyümölcsös ember is ott üldögélt mosolygó almái, körtéi között. Meg aztán ott volt a sok szegény utas, a ki munkakeresés végett utazik egyik városból a másikba.

Mikor elhelyezkedtek a hajón, csengettek az állomáson, aztán zúgni, morogni kezdett a gőzgép a hajó belsejében. A kapitányi hidon állt fehér, aranyrojtos sapkájában a kapitány, a ki szócsövön keresztül parancsszavakat kiáltott le a hajó belsejébe a gépésznek.

A hajó ezalatt lassan távolodott a parttól, majd megmozdultak hatalmas kerekei és erősen csapkodták a vizet.

- Bizony ez más hajó, mint a Szent-Antal, - mondta Huszár Pali.

- Meghiszem azt, - szólt Ambrus bácsi, - ez a hajó egy óra alatt messzebb ér, mint a Szent-Antal egy fél nap alatt. Bécsből Budapestre nyolcz óra alatt érkezik meg. Azért is hiszem, hogy hamarosan itt lesz velünk az én elveszett kis öcsém.

A gőzhajó ezalatt kiért a nagy Dunára és füstölve siklott el a pozsonyi vashíd alatt, a melyen éppen akkor dübörögve száguldott át egy vonat. Úgy rohant a vonat, hogy egy pillanat alatt elhagyta a hidat, a következő pillanatban már a töltésen száguldott tovább, egy perc múlva pedig eltűnt a messzeségben.

Ambrus bácsi az eltűnő vonat után nézett.

- Manapság, - szólt - igazán el lehet mondani, hogy a gyorsaság nem boszorkányság. A kutató emberi elme napról-napra újabb csudáit találja ki a gyorsaságnak. A vonatok és gőzhajók a legnagyobb kényelemmel vannak berendezve. Van már olyan vonat is, a melyikben ha a jó-étvágyú utas leül ebédelni akkor, midőn a vonat elindul a budapesti állomásról: mire meg-ebédelt, azon veszi magát észre, hogy már Bécsben van.

Bezzeg száz év előtt nem igen hitte volna ezt senki. Az utasok szekeren utaztak és napok, hetek teltek bele, a míg egyik városból a másikba érkeztek. Hej, hogy bámultak az emberek, mikor az első gőzhajó megjelent a Dunán. 1830-ban, őszszel ment végig az első gőzhajó a Dunán. A nagy Széchenyi István utazott evvel a hajóval és bejárta vele nem csak a Dunát, hanem a Tiszát, Szávát, Drávát és Marost is. A nagy Széchenyi aztán addig buzdította kár-társait, a míg az egyik gőzhajó után megépítették a másikat és harmadikat is. Azóta száz számra járnak gőzhajók a Dunán.

Miska bácsi, a ki eddig pipázgatva hallgatta az Ambrus bácsi beszédét, most halkán közbe-szólt:

- Azelőtt jobb dolguk is volt a szegény hajósoknak, mint most. Több volt a keresetük. A hajósok mind meggazdagodtak, most pedig mind szegény emberek. Mindenki a gőzhajóval utazik, csöndesen járó teherhajóval senki.

Ambrus bácsi igazat adott a vén hajósgazdának.

Aztán a hajó orrára mentek és kezüket szemük elé emelve, nézték, vajjon hol pillantják meg az elszabadult Szent-Antalt.

De a hajó nem látszott sehol. Pedig már utolérhették volna. A gőzhajó csak úgy hasította a vizet.

Sziget körvonalai látszottak a távolban, a hol a Duna kétfelé vált.

- Az ott a Csallóköz. Jókorá nagy sziget, falvakkal, tanyákkal, - mondta Ambrus bácsi. - A Duna itt kétfelé válik és Komáromnál egyesül a két Duna-ág. A szélesebbik Duna-ágot öreg-Dunának hívják, a keskenyebbet kis-Dunának.

Elérték a szigetet.

A szigetről zöld fák integettek, a lombok közül kis faluk fehér házai mosolyogtak ki. A szántóföldeken emberek szorgalmatoskodtak. A lányoknak, asszonyoknak színes ruhája ki-virított a zöld mezőkről.

- Ejnye, hogy nem látni még mindig azt a hajót - mormogta aggodalmasan Ambrus bácsi.

A vén hajós is csóválta a fejét és komolyan összeránczolta a homlokát.

- Magam se tudom mire vélni, hogy hová lett a hajóm. A Duna csak nem nyelte el?

Jöttek, mentek mindenféle hajók a Dunán, de a Szent-Antal nem volt köztük.

Egyszer aztán azt mondta Miska bácsi:

- Tudom én már, hol van a hajóm! A vihar letérítette egyenes útvjáról és a helyett, hogy az öreg-Dunán folytatta volna útját, a kis-Dunára tévedt. A szigetnek a tulsó oldalán utaznak, míg mi itt keressük őket.

Ambrus bácsi kételkedve nézett a vén hajósra:

- Hátha valami baj érte őket, azért nem találkozunk.

- Az nem lehet, - szólt nagy bizonyossággal Miska bácsi. - Trencsényi Jankó már sokszor utazott hajón. Megtanult valamit a hajósmesterségből. Nem féltem én a hajómat. Az lesz a legjobb, ha Komáromban kiszállunk és ott megvárjuk őket. A kis-Duna ott folyik bele az öreg-Dunába.

Ambrus bácsi is belátta, hogy nem tehetnek egyebet.

Délutánra hajolt már az idő, a mikor a komáromi sánczok feltünedeztek a távolban.

A komáromi sánczok.

A parton magas várfalak és sánczok között látszott Komárom városa. A Duna három oldalról vette körül a várat, magasra nyúló falai, bástyái ott tükröződtek a Duna vizében.

- Hej, Komárom, Komárom! - sóhajtott Ambrus bácsi. - Nem léphet magyar ember meghatottság nélkül erre a földre; itt aludt ki a magyar szabadságharcznak ragyogó csillaga.

A gőzhajó tovább zakatolt a Dunán, ők pedig ott álltak a kikötőben.

Megegyeztek abban, hogy Miska bácsi a kikötőben marad. Ő megismeri száz közül is a hajóját. Aztán, ha megérkezik a hajó, mindjárt értesíti Ambrus bácsit.

Ambrus bácsi és Huszár Pali elmentek megnézni a várost.

A városból bizony nem sokat láttak. Mindenütt vastag bástyák, öles kőfalak meredeztek eléjük. A város ott terült el a vár mögött.

- Híres város ez, öcsém, - mondta Ambrus bácsi. - Komárom várát még ma is bevehetetlen várnak tartják, nem is vette be ezt ellenség sohasem. Futó árkai, messze nyúló sánczai és kőfalai megvédték a várat az ellenségtől. Hiábavaló volt itt minden ostrom.

A szabadságharc alatt Klapka volt itt a várparancsnok. Körülvette az ellenség a várat, ágyúzta, bombázta, ostromolta. Klapka avval felelt az ostromra, hogy táncmulatságot rendezett a bástyákon. Az ellenség tehetetlen dühében megszólaltatta valamennyi ágyúját. A muzsika csak annál vígabban szólt a komáromi bástyákon. Ott repkedtek a bombák a vár körül, a mulatók csak annál vígabban ropták a táncot.

Később szomorú idők következtek. Vesztett csatáknak, nagy vereségeknek a híre érkezett mindenfelől az országból a komáromi várba. Az ellenség letiporta a szabadság lobogóját.

Nem volt már a magyaroknak egyéb reménységük, csak Komárom vára. Ide menekült mindenki, a ki bejuthatott a várba az ostromló hadseregen keresztül.

Az ellenség fokozottabb erővel ostromolta Komáromot. De a falak nem engedtek.

A várkapu felett van egy vasból való alak, a ki fügét mutat az ellenségnek, mintha azt mondaná: ide ugyan be nem jössz!

Nem is jutott be az ellenség másképen, csak úgy, hogy Klapka tisztességes feltételek mellett megadta magát. Belátta, hogy maroknyi hadseregével hiába áll ellent, mikor már úgyis letiporta az országot az ellenség.

Ebben a perczen trombitaszó és dobpergés hallatszott a várból.

- A katonák fújják a takarodót! - mondta Ambrus bácsi. - Mert meg van rakva most is katonasággal a vár.

A városba érkeztek. Korántsem volt olyan szép város, mint Pozsony, de utczáin élénk sürgésforgás volt.

- Hajdanában még élénkebb élet volt itt, - szólt Ambrus bácsi. - Híres hajóácsok, halászok és fazekasok laktak itt. Itt csinálták azokat a dunai hajókat, a melyek gabonával megrakodva a tengerig is eljártak. Hát még a tulipántos ládák milyen híresek voltak! Olyan híres, szép tulipántos ládákat csináltak Komáromban, hogy még a király leánya is abba rakta a kelenyét, mikor férjhez ment.

Egy barna kis földszintes ház előtt megállott Ambrus bácsi.

Így szólt Palihoz:

- Emeld meg a kalapodat, öcsém. Ebben a házban született a nemzet koszorús költője, Jókai Mór.

Pali áhitattal nézte a barna házikót, a melyet emléktábla jelölt meg. Egyszerre megvillant az eszében az a sok gyönyörű mese, elbeszélés, a mit olvasott Jókai Mórtól. Felsóhajtott:

- Az Isten áldja meg még azt a kőművest is, a ki ezt a házat építette!

Hová lett a Szent-Antal?

Már beesteledett és Miska bácsi még mindig nem látta a hajóját a Dunaágban megjelenni.

Leszállt az éj is és Ambrus bácsi lefektetve Palit, együtt virrasztott a vén hajóssal a Dunaparton.

Éjfél is elmúlt már, mikor egy vörös lámpás fénye közeledett a Dunán.

- Ott a hajóm! - kiáltotta Miska bácsi, aztán torkaszakadtából kezdett kiabálni a hajóra:

- Hej, Trencsényi Jankó! Hej, dévényi fazekas!

Meghallották-e a hajón a kiáltozást, nem-e, elég az hozzá, hogy a hajó közeledett a parthoz és egyszerre a parthoz ütődött. Hanem már akkor Miska bácsi a hajón volt és vele Ambrus bácsi is.

Nagy némaság fogadta őket, a hajón mintha egy árva lélek se volna. Átkutatták az egész fedélzetet, sehol senki.

- A hajó már meg volna, - sóhajtott keservesen Ambrus bácsi, - de az én kis öcsém még mindig nincs meg.

- Dehogyan nincs - kiáltotta Miska bácsi. - Itt alszik ni.

Ott aludt Trencsényi Jankó a hajó fenekén kedves fazekai között, ott aludt mellette Huszár Lajos is. Mivel pedig a fazekasnak jó meleg gubája volt, a hűvös szeles éjszakán betakarta a gubájával Lajost is.

Mikor fölébresztették őket, akkor volt csak nagy a csudálkozásuk.

Lajos odaborult a bácsi nyakába, Trencsényi Jankó pedig parolázott Miska bácsival.

- Miska bácsi, úgy vigyáztam a hajójára, mint a szemem fényére!

- Dehogyan vigyáztál, - dörögte Miska bácsi, - hisz aludtál, mint a bunda.

- Csakhogy megtaláltuk a hajót, - kiáltotta Ambrus bácsi, - nincs most már semmi baj.

Csakhamar ott volt Huszár Pali is. Összeölelkezett az öcscsével.

- Bizony már azt hittem, hogy soha sem látjuk egymást, kedves öcsém, - szólt Pali.

Lajos elnevette magát:

- A' bizony! Trencsényi bácsival a világ végére is elmehetnék, akkor sem történne semmi bajom...

- Nem úgy lesz az! - szólt közbe most Ambrus bácsi. - Elég volt a hajókázásból, meg aztán akármilyen derék hajó a Szent-Antal, mégis nagyon lassan halad. A Szent-Antallal soha sem jutnánk el Szegedre. Nektek pedig pontosan ott kell lenni az iskolai esztendő megkezdésénél. Majd vonaton folytatjuk utunkat hazafelé.

A jó Trencsényi Jankó erre olyan fájdalmasan kiáltott fel, hogy mindnyájan elsomorodtak:

- Mit fogok én csinálni egész úton? Pedig már épen a fazekas-mesterségre akartam megtanítani diák uramékat. Bizony szívesen vállalnám akár mind a kettőjüket is fazekasinasnak...

De még a szótlan Miska bácsi is, a hajósgazda kivette egy pillanatra a pipát a szájából és így dörögött:

- Már minek mennek a hajómról? Elviszem én magukat akár Szerbiába is.

De hát Ambrus bácsi nem engedett.

Hiába szomorkodott Trencsényi Jankó, hiába dörmögött Miska bácsi, de még a fiúk is hiába meresztették a szemüket nagy elbűsüléssel az elhagyott hajóra...

Ambrus bácsi kimondta a szentenciát.

- Majd jövőre megyünk végig a Dunán... végig a Dunán egész Szegedig be a Tiszába. Most búcsúzzatok el barátainktól.

A fiúk kezét szorították Miska bácsival. A hallgatag hajós csak annyit mondott:

- Aztán gondoljanak néha a Szent-Antalra!

De Trencsényi Jankó, mikor búcsúzásra került a sor, alig tudott szólni meghatottságában. Minden áron a két legnagyobb fazekat akarta a fiúknak ajándékozni. Alig akart belenyugodni Ambrus bácsi ellenkezésébe, hogy mit csinálnak ők a rengeteg nagy fazékkal.

És aztán csak két kicsiny bögrét vittek el a fiúk, benne e fölirással:

Isten, áldd meg a magyart!